

Elżbieta Deja

Tymczasowość, która trwa – działalność UNWRA na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem Strefy Gazy

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie działalności Agencji Narodów Zjednoczonych dla Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East – UNWRA). Będzie to próba odpowiedzi na pytania o konieczności dotychczasowego i perspektywy dalszego istnienia Agencji, biorąc pod uwagę fakt, iż ta instytucja rozpoczęła działalność 1 maja 1950 roku – przy założeniu, że problem uchodźców palestyńskich zostanie rozwiązany do 1952 roku i ma od ponad 60 lat odnawiany mandat. Po to, by w pełni przedstawić zakres i warunki działań UNWRA, zaprezentowana zostanie skala palestyńskiego uchodźstwa oraz sytuacja palestyńskich uchodźców na Bliskim Wschodzie. Omówione zostaną też stanowiska obu stron konfliktu palestyńsko-izraelskiego w kontekście problematyki uchodźczej.

Geneza powstania i zakres działalności UNWRA

14 maja 1948 roku Izrael proklamował niepodległość, doprowadzając tym samym do eskalacji konfliktu z państwami arabskimi¹. W odpowiedzi na ten gest Liga Arabska ogłosiła 1 października 1948 roku powstanie rządu palestyńskiego w Strefie Gazy, a następnie niepodległego państwa Palestyna. U schyłku tego samego roku, po ponad półrocznym prowadzeniu działań zbrojnych, noszących miano I wojny izraelsko-arabskiej, Izrael kontrolował

¹ Członkowie diaspory palestyńskiej utożsamiają rok 1948 z pojęciem Nakby. Terminem tym Palestyńczycy określają wysiedlenia i ucieczki setek tysięcy członków narodu palestyńskiego z powodu trwających walk. Zob. M. Bruneau, *Diaspora and Transnationalism: concepts, theories and methods*, Amsterdam 2010, s. 35–49.

już 30% terytorium należącego do państwa palestyńskiego. Były to tereny przyznane Palestynie na mocy 181 Rezolucji ONZ². W wyniku działań wojennych, w tym zajęcia przez Izrael terytorium zamieszkanego przez Palestyńczyków, około 750 tysięcy arabskich mieszkańców ziem włączonych do Izraela zostało osiedlonych w obozach dla uchodźców.

Dostrzegając wagę problemu uchodźstwa palestyńskiego dnia 8 grudnia 1949 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ formalnie powołało Agencję Narodów Zjednoczonych dla Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie³, na mocy rezolucji 302 (IV) Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Za główny cel UNWRA uznano dostarczenie pomocy humanitarnej setkom tysięcy palestyńskich uchodźców i wysiedleńców⁴. Mandat organizacji opierał się na zapewnieniu pomocy tym osobom, które zmuszone były porzucić terytoria palestyńskie objęte wcześniej administracją Wielkiej Brytanii. Nie zdając sobie sprawy ze złożoności problemu, zakładano, że działalność Agencji, zapoczątkowana 1 maja 1950 roku, będzie krótkotrwała. Jednak z powodu niemożności systemowego rozwiązania problemu palestyńskich uchodźców Zgromadzenie Ogólne ONZ co trzy lata, począwszy od 1949 roku, przedłuża mandat UNRWA⁵.

Obecnie Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie działa w pięciu rejonach Bliskiego Wschodu: Jordanii, Libanie, Syrii, Strefie Gazy i na Zachodnim Brzegu (łącznie ze Wschodnią Jerozolimą). Głównym jej zadaniem jest dostarczanie pomocy bezpośrednio uchodźcom palestyńskim w zakresie edukacji, opieki zdrowotnej, pomocy socjalnej oraz dbanie o poprawę jakości warunków w obozach dla uchodźców. UNRWA udziela także wsparcia finansowego w formie niewielkich pożyczek pieniężnych oraz dostarcza niezbędnej pomocy w nagłych przypadkach⁶.

² J. Cooley, *Terroryzm w czasie wojny arabsko-izraelskiej 1948*, [w:] *Encyklopedia terroryzmu*, red. B. Zasieczna, Warszawa 2004, s. 280–284.

³ W. Lizak, *Geografia terroryzmu na Bliskim i Środkowym Wschodzie*, [w:] *Terroryzm w świecie współczesnym*, red. E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka, Warszawa–Pieniężno 2004, s. 265.

⁴ Zgromadzenie Ogólne ONZ, 302 (IV). *Assistance to Palestine Refugees*, <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/AF5F909791DE7FB0852560E500687282>, data odczytu 2 maja 2014.

⁵ Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Report of the Commissioner-General of the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East*, <http://unispal.un.org/unispal.nsf/eed216406b50bf6485256ce10072f637/ad797c235540624785257a8500671bfc?OpenDocument>, data odczytu 12 maja 2014.

⁶ Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, *UNRWA. Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie*, Warszawa 2009.

Finansowanie UNWRA

Fundusze na działalność UNWRA pochodzą głównie z dotacji rządowych, organizacji międzynarodowych oraz prywatnych darczyńców. Dane przedstawione w raportach w latach 1975–1976 ukazują skalę dotacji krajów arabskich, dokonanych pomiędzy 1950 a 1974 rokiem. Kwoty przekazane przez państwa Bliskiego Wschodu w wyżej wspomnianym okresie kształtują się następująco: Egipt przekazał prawie 5,5 miliona dolarów amerykańskich; Arabia Saudyjska – 5,4; Jordania – 3,4; Kuwejt – 3,4; Libia – 2,6; Syria – 2,2; Liban – 1,1. W pozostałych latach darowizny krajów arabskich nie były zbyt wysokie, wyjątek stanowił jedynie rok 1999, w którym Kuwejt przekazał 2,6, a Arabia Saudyjska – 5,8 miliona dolarów amerykańskich. W 2007 roku, na 400-milionowy budżet UNWRA, dotacje krajów arabskich stanowiły zaledwie ok. 3 milionów, czyli 4%⁷. W 2013 roku największymi darczyńcami były Stany Zjednoczone i Unia Europejska, ich wpłaty – w wysokości 521 milionów dolarów – stanowiły 42% wpływów Agencji. Jednocześnie kraje arabskie, w tym organizacje pozarządowe, przekazały UNWRA 205 milionów dolarów⁸.

Skala uchodźstwa palestyńskiego

Według Palestyńskiej Karty Narodowej przyjętej w 1968 roku, Palestynczykami są ci Arabowie, którzy przed rokiem 1947 zamieszkiwali Palestynę, bez względu na to, czy byli z niej wydalen, czy też nie. Każdy, kto się urodził później, ale jego ojcem jest Palestyńczyk także przynależy do tej nacji. Zgodnie z tą interpretacją Palestyńczycy żyjący w rozproszeniu są pełnoprawnymi przedstawicielami narodu palestyńskiego. Warto zauważyć, że uchodźcy⁹ palestyńscy przebywający w innych krajach nie wyrażają chęci przyjęcia obywatelstwa innego niż palestyńskie¹⁰.

⁷ T. Chen, *Palestinian Refugees in Arab Countries and Their Impacts*, „Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)” 2009, nr 3, s. 42.

⁸ UNWRA, *Key facts & figures*, <http://www.unrwa.org/how-you-can-help/government-partners/funding-trends/key-facts-figures>, data odczytu 12 maja 2014.

⁹ Definicję uchodźcy, obowiązującą w Europie, precyzuje Konwencja Genewska o Statusie Uchodźców z 1951 r. Według niej, uchodźcą to każda osoba, która z powodu uzasadnionej obawy przed prześladowaniem ze względu na rasę, narodowość, religię, poglądy polityczne lub przynależność do określonej grupy społecznej, przebywa poza terytorium swojego państwa i z powodu tych obaw nie chce lub nie może korzystać z ochrony tego państwa. W Ameryce Południowej i Afryce słowo uchodźca ma bardziej ekskluzywny charakter – to także osoba, która opuszcza swój kraj z powodu wojny.

¹⁰ Fakt ten związany jest obawą przed utratą tożsamości narodowej. W badaniu przeprowadzonym w październiku 1999 w Libanie, 67% członków tamtejszej diaspory pale-

Liczebność palestyńskich uchodźców szacowana jest na ponad 5 milionów osób. Dane dotyczące kwestii rozmiarów palestyńskiego uchodźstwa są uznawane za nieprecyzyjne począwszy od Nakby 1948 roku. Według rządu izraelskiego, w latach 1948–1949 wydanych zostało 500 tysięcy Palestyńczyków, natomiast przedstawiciele władz palestyńskich podają liczbę 750 tysięcy osób zmuszonych do opuszczenia terytorium palestyńskiego¹¹. Raport Ministerstwa Spraw Zagranicznych Wielkiej Brytanii, przedstawiony w lutym 1949 roku, określa, że skala tego zjawiska dotyczyła 810 tysięcy ludzi pochodzenia palestyńskiego. Z kolei ONZ przywoływało liczbę 726 tysięcy członków nacji palestyńskiej zmuszonych do opuszczenia zamieszkiwanego terytorium¹².

Badacze, podając dane odnośnie do uchodźców związanych z wojną roku 1967, przywołują na ogół – na podstawie raportów UNWRA – liczbę 350 tysięcy członków narodu palestyńskiego zmuszonych do opuszczenia swych domów, natomiast źródła izraelskie szacują ich liczebność na 310, zaś arabskie na 400 tysięcy osób¹³.

Diaspora palestyńska w krajach arabskich

Największe skupisko diaspory palestyńskiej poza terytorium palestyńskim znajduje się w Jordanii¹⁴. Nie sposób podać dokładną liczbę uchodźców palestyńskich mieszkających w krajach arabskich. W 1950 roku, według danych UNWRA, ponad 900 tysięcy członków diaspory palestyńskiej zamieszkiwało ten obszar. Ich liczebność przekroczyła poziom 4 milionów pod koniec 2003 roku.

W 1950 roku około 200 tysięcy z nich zamieszkiwało Strefę Gazy, 506 tysięcy – Jordanię, 128 tysięcy – Liban, a 82 tysiące – Syrię (Wykres 1).

styńskiej wyraziło chęć posiadania zarówno obywatelstwa libańskiego, jak i palestyńskiego. Aż 96% z nich odmówiło opuszczenia Libanu na rzecz innego niż palestyńskie państwa. 85% uchodźców zamieszkujących Syrię wyraziło chęć powrotu do kraju ojczystego, rozumianego jako terytorium palestyńskie. Zob. T. Chen, op. cit., s. 53.

¹¹ Palestine National Authority, *Palestinian Central Bureau of Statistics Special Report on the 58th Anniversary of the Nakba „Catastrophe”*, Ramallah 2006, s. 2.

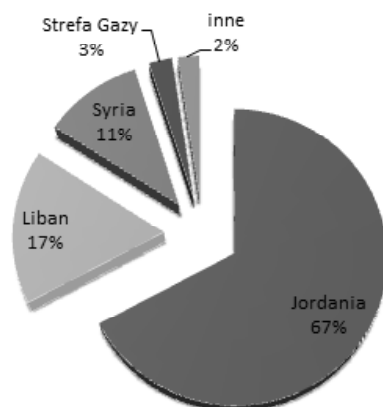
¹² G. Yin, *Arab-Israeli Conflict: Problems and Way Out*, Beijing 2002, s. 309–310.

¹³ R. Bowker, *Palestinian Refugees: mythology, identity and the search for peace*, London 2003, s. 90–96, 117.

¹⁴ Palestine National Authority..., s. 2.

Wykres 1

Rozmieszczenie uchodźców palestyńskich w krajach arabskich, 1950

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: PASSIA, Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs, *Refugees Today*, <http://www.passia.org/publications/bulletins/Refugees/Pal-Refugees.pdf>, data odczytu 21 sierpnia 2013.

W 2003 roku (Wykres 2)¹⁵ Jordania stała się miejscem pobytu dla 60% palestyńskich uchodźców¹⁶¹⁷. Większość – 1,8 miliona (34,5%) osób – mieszkała w obozach dla uchodźców znajdujących się w tym kraju. Mniejsze grupy uchodźcze osiedliły się w obozach w: Libanie – 382 tysiące (7,5%), Syrii – 432 tysiące (8,4%), Arabii Saudyjskiej – 275 tysiące (5,4%) oraz innych krajach Zatoki Perskiej – 140 tysięcy (2,7%). Około 73 tysięcy Palestyńczyków (1,4%) wybrało Irak i Libię na kraj tymczasowego zamieszkania, pozostałe kraje arabskie goszczą 5544 palestyńskich uchodźców (0,1%)¹⁸.

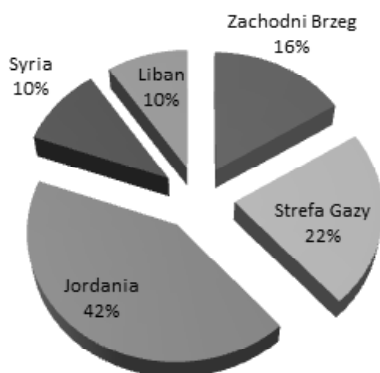
¹⁵ Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs, *Refugees Today*, <http://www.passia.org/publications/bulletins/Refugees/Pal-Refugees.pdf>, data odczytu 21 sierpnia 2013.

¹⁶ Zachodni Brzeg był zaanektowany przez Jordanię w 1967 roku, w latach 1948–1966 to Jordania była głównie wybierana przez uchodźców palestyńskich na miejsce tymczasowego zamieszkania. Największy odsetek palestyńskiej społeczności zamieszkiwał Jordanię w 1957 r., kiedy była wybierana jako kraj docelowy przez 77% palestyńskich imigrantów. Głównym powodem tak wielkiej popularności tego kraju była okupacja Zachodniego Brzegu i Strefy Gazy przez Izrael.

¹⁷ Y. Shalabi, *Highly-Skilled Migration in the Occupied Palestinian Territory (OPT): Socio-Political Perspectives*, „CARIM Analytic and Synthetic Notes” 2010, nr 20, s. 3–5.

¹⁸ T. Chen, op. cit., s. 42–43.

Rozmieszczenie uchodźców palestyńskich w krajach arabskich, 2003

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: PASSIA, Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs, *Refugees Today*, <http://www.passia.org/publications/bulletins/Refugees/Pal-Refugees.pdf>, data odczytu 21 sierpnia 2013.

Według danych UNWRA, w 2012 roku (stan na 31 grudnia 2012 roku) liczebność uchodźców palestyńskich wynosiła 5 milionów, większość z nich zamieszkiwała Jordanię – 2 miliony, 500 tys. – Syrię, 400 tys. – Liban. Ponad 2 miliony Palestyńczyków przebywało w obozach dla uchodźców na Terenach Okupowanych (Wykres 3)¹⁹.

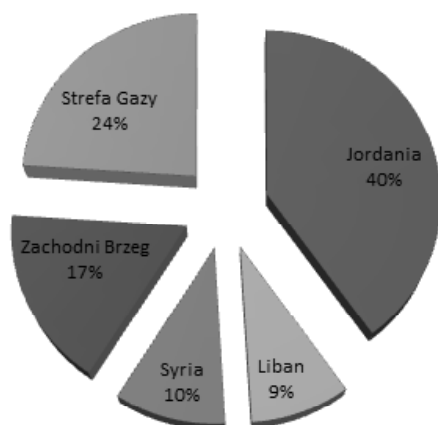
Wydział do spraw Uchodźców Organizacji Wyzwolenia Palestyny nie zgadza się z danymi UNWRA, zarzucając im niedoszacowanie. Według informacji zebranych przez OWP, liczba palestyńskich uchodźców przekroczyła 5 120 000 już w 1998 roku²⁰. Centralny Urząd Statystyczny Palestyny (The Palestinian Central Bureau of Statistics) stwierdza, iż liczebność narodu palestyńskiego wynosi 11 milionów, z czego ponad 5,5 miliona mieszka poza palestyńskim i izraelskim terytorium (stan na koniec 2010 roku)²¹.

¹⁹ UNWRA, *Palestinian Refugees*, <http://www.unrwa.org/etemplate.php?id=253>, data odczytu 21 sierpnia 2013.

²⁰ T. Chen, op. cit., s. 44.

²¹ Palestinian Central Bureau of Statistics, *Palestinian Population 2010*, <http://www.pcbs.gov.ps/Portals/Rainbow/Documents/PalDis-POPUL-2010E.htm>, data odczytu 23 sierpnia 2013.

Rozmieszczenie uchodźców palestyńskich w krajach arabskich, 2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: UNWRA, *Palestinian Refugees*, <http://www.unrwa.org/etemplate.php?id=253>, data odczytu 21 sierpnia 2013.

Raporty prezentowane przez norweski Instytut FAFO podały, że około 3,4 miliona ludności pochodzenia palestyńskiego przebywało na terytoriach arabskich w 2002 roku. Roczny przyrost tej grupy osób szacowany jest na około 78 tysięcy. Jedynie 8%, czyli 274 tysięcy, z nich można uznać za Palestyńczyków wydalonych z terytorium palestyńskiego w wyniku wojen arabsko-izraelskich, ponad 90% stanowią zaś ich potomkowie nieznający kraju ojczystego²².

Status prawny i poziom życia palestyńskich uchodźców

W kontekście kryzysu syryjskiego nie sposób pominąć uchodźców palestyńskich z Syrii²³. Według danych UNWRA ponad 540 tysięcy z nich wymaga wsparcia. Niektórzy znajdują schronienie w Libanie – 52 000, inni

²² J. Pederson, *Population Forecasts of Palestinian Refugees 2000–2020*, Oslo 2005, s. 8.

²³ Syryjska polityka w stosunku do palestyńskich uchodźców uległa radykalnej zmianie. W roku 1949 przywódcy Syrii wyrażali chęć przyjęcia 300 tysięcy palestyńskich uchodźców w zamian za zachodnie wsparcie finansowe, palestyńscy uchodźcy są tu traktowani na równi z obywatelami syryjskimi, również w zakresie odbywania służby wojskowej, we wszystkich obszarach poza uzyskaniem obywatelstwa i praw wyborczych. Prawie 30% Palestyńczyków pracuje w sektorze państwowym (zob. A. Tiltne, *Keeping up. A Brief on The Living Conditions Palestinian Refugees in Syria*, Oslo 2007, s. 8). Obecnie rzesze palestyńskich uchodźców są zmuszone do opuszczenia ziem syryjskich ze względu na trwające tam działania wojenne. Napotykają oni szereg trudności związanych z przekroczeniem granic i uzyskaniem zgody na wjazd do innego państwa (IRIN, *Analysis: Palestinian refugees from Syria feel abandoned*,

w Jordanii – 14 000, a także w Turcji, Iraku i Egipcie. Trendy wskazują na dalsze migracje palestyńskich uchodźców z Syrii i wewnątrz syryjskiego państwa. O ile syryjscy uchodźcy mogą liczyć na wsparcie międzynarodowych donatorów, o tyle palestyńscy są pod opieką UNWRA, która cierpi na ciągłe braki finansowe. Szacowane wydatki na rok 2014 opiewają na sumę 26,85 milionów dolarów, z czego udało się pozyskać kwotę 19,04 milionów²⁴.

Wysoki Komisarz (UNHCR) zdołał zapewnić pomoc syryjskim uchodźcom w Libanie, podczas gdy środki finansowe UNWRA są na wyczerpaniu i nie jest ona w stanie zagwarantować należytego dostępu do edukacji uchodźcom palestyńskim. Syryjscy uchodźcy mają lepsze warunki mieszkaniowe, podczas gdy palestyńscy mieszkają w przepełnionych obozach. Mahmud Abbas podejmował nieudane próby poprawy sytuacji palestyńskich uchodźców, dążył do ich powrotu na tereny okupowane. Jordania pozwoliła syryjskim uchodźcom na swobodne poruszanie się na po kraju, podczas gdy od sierpnia 2012 roku palestyńscy uchodźcy mają zakaz wstępu na jej terytorium a także wydaleni są ci, którym udało się znaleźć wcześniej schronienie. Podobna sytuacja ma miejsce w Libanie, na którego obszar mają wstęp tylko ci Palestyńczycy, których krewni żyją w tym państwie, za prawo przekroczenia granicy Palestyńczycy wnoszą opłatę w wysokości 17 dolarów amerykańskich, ponawianą co 3 miesiące²⁵.

Palestyńscy uchodźcy żyją w ubóstwie. Biorąc pod uwagę dochód palestyńskiego mieszkańca obozu w Syrii, 23% populacji żyje za mniej niż 2 dolary dziennie, w Libanie liczba ta sięga już 35%. Ekstremalne ubóstwo oraz zarobki poniżej 1 dolara dziennie występują u 5% uchodźców zamieszkujących obozy w Syrii; a aż u 15% osób przebywających w libańskich obozach. W Libanie 60% spośród palestyńskich uchodźców, zarejestrowanych przez UNWRA, żyje poniżej granicy ubóstwa. Palestyńczycy zdają się egzystować jedynie dzięki pomocy humanitarnej²⁶.

<http://www.irinnews.org/report/96202/analysis-palestinian-refugees-from-syria-feel-abandoned>, data odczytu 15 października 2014).

²⁴ UNWRA, *Funding Requirements*, <http://www.unrwa.org/syria-crisis>, data odczytu 15 maja 2014.

²⁵ R. Sayigh, *The Price of Statelessness: Palestinian Refugees From Syria*, <https://www.middleeastmonitor.com/articles/middle-east/6014-the-price-of-statelessness-palestinian-refugees-from-syria>, data odczytu 15 maja 2014.

²⁶ G. Kibreab, *Displacement, host governments' policies, and constraints on the construction of sustainable livelihoods*, Malden 200, s. 59.

Status i warunki życia palestyńskich uchodźców różnią się w poszczególnych krajach. Pod względem statusu społecznego najlepszą sytuację mają członkowie palestyńskiej społeczności diasporalnej w Jordanii²⁷ – państwo to jest jedynym krajem oferującym obywatelstwo uchodźcom palestyńskim, mogą oni korzystać z praw ekonomicznych i politycznych, najgorszą zaś w Libanie²⁸ i Iraku²⁹. Palestyńscy uchodźcy wywierają także wpływ ekonomiczno-społeczny na zamieszkwane przez nich kraje arabskie, zwłaszcza na Jordanię (stanowią oni ponad 50% jordańskiej populacji, odgrywając tym samym dominującą rolę w gospodarce tego państwa, zwłaszcza w prywatnym sektorze) i Liban³⁰.

²⁷ Jako obywatele jordańscy Palestyńczycy są członkami parlamentu, rządu i służą w armii jordańskiej. Ważnym jest także fakt, iż przedstawiciele rządu jordańskiego traktowali palestyńskich uchodźców jako członków tej samej co oni społeczności – wielkiej rodziny. Miało to związek z wydarzeniami z przeszłości i planami rodziny królewskiej odnośnie do utworzenia Królestwa Jordanii, w którego skład miały wchodzić ziemie palestyńskie, w szczególności zaś Zachodni Brzeg. Mimo poczucia solidarności Jordania nie wyraża zgody na przyjmowanie palestyńskich uchodźców z innych państw. Warto w tym miejscu przywołać fakt, iż po załamaniu się relacji z Zachodnim Brzegiem władze Jordanii odmówiły wjazdu na swoje terytorium grupie 200 palestyńskich uchodźców z Iraku, którzy przybyli na granicę jordańsko-iracką w 2006 roku. Zob. T. Chen, op. cit., s. 46.

Wraz z rozwojem palestyńskiego nacjonalizmu wzrastająca liczba palestyńskich uchodźców zaczęła zagrażać panowaniu rodziny królewskiej w Jordanii, co doprowadziło do konfliktu pomiędzy Palestyńczykami a Jordańczykami. Pomimo zerwania więzi z Zachodnim Brzegiem w 1988 roku, wspomnienie jordańskiej okupacji tych terenów nadal negatywnie wpływa na palestyńskich uchodźców. Zob. M. Klein, *From a Doctrine – Orientated to a Solution – Orientated Policy. The PLO's Right of Return, 1964–2000*, [w:] *The Palestinian Refugees: Old Problems – New Solutions*, red. J. Ginat, E.J. Perkins, Oklahoma 2001, s. 46–56.

²⁸ W Iraku nałożono na Palestyńczyków obowiązek uzyskania krótkoterminowej zgody na pobyt, traktując ich tym samym jak cudzoziemców, a nie uchodźców. Procedury związane z jej odnowieniem wymagają stawienia się wszystkich członków rodziny palestyńskiej w jednym z biur podległych Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Zob. Human Rights Watch, *Nowhere to Flee: The Perilous Situation of Palestinian in Iraq*, „Human Rights Watch” 2006, nr 4, s. 29–32.

²⁹ R. Brynen, R. El-Rifai, *Palestinian Refugees: Challenge of Repatriation and Development*, London 2007, s. 17.

³⁰ W Libanie członkowie palestyńskiej diaspory postrzegani są jako ludność cudzoziemska, niewielu z nich posiada paszporty umożliwiające w miarę swobodne przemieszczanie się. Libański rząd narzucił wiele ograniczeń dotyczących zatrudniania i bogacenia się palestyńskich uchodźców. Obowiązuje ich również zakaz wykonywania ponad 70 zawodów. Prawo libańskie zabrania im posiadania nieruchomości oraz dziedziczenia. W przeszłości uchodźcy palestyńscy wybierali jako kraj swego osiedlenia Liban ze względu na tolerancyjny charakter tego państwa. Przybycie Palestyńczyków zmieniło strukturę religijną i demograficzną Libanu. Zob. T. Chen, op. cit., s. 44–46.

Działalność UNWRA w Strefie Gazy

Na terenie Strefy Gazy mieszka ponad 1,5 miliona osób. Według danych z 1 stycznia 2014 roku ponad 1,240 miliona z nich stanowią zarejestrowani palestyńscy uchodźcy. Ostatnie dekady przynoszą stałe pogarszanie się sytuacji społeczno-ekonomicznej w Strefie. Nasilenie się konfliktu i zamknięcie tego obszaru doprowadziło do uzależnienia 80% zamieszkującej go populacji od międzynarodowej pomocy. Ścisła blokada wprowadzona po zwycięstwie Hamasu, przynosi zubożenie mieszkańców, między innymi poprzez wzrost bezrobocia. Restrykcje nałożone przez Izrael w 2010 roku uniemożliwiają wyjście z nędzy społecznej. Ponad pół miliona uchodźców palestyńskich w Gazie żyje w jednym z 8 obozów, a gęstość zaludnienia na tym obszarze należy do jednej z największych na świecie. 11 tysięcy pracowników UNWRA pracuje w 200 placówkach rozproszonych na terenie Strefy Gazy, zapewniając dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej i socjalnej, mikro-kredytów. Ostatnie lata przyniosły wzrost jakości usług zapewnianych przez Agencję, zwłaszcza w zakresie inicjatyw szkolnych i zdrowotnych. UNWRA zapewnia pomoc nie tylko w obozach, prowadzi także 245 szkół, 2 centra szkoleniowe, 22 ośrodki zdrowia, 8 ośrodków integracyjnych i 10 centrów dla kobiet³¹.

W obozach usytuowanych w Strefie Gazy uchodźcy borykają się przede wszystkim z problemami związanymi z przeludnieniem, brakiem odpowiedniego zaopatrzenia w wodę i elektryczność (Tabela 1).

Szacunki UNWRA przewidują, że populacja uchodźców palestyńskich w Strefie Gazy w 2020 roku wyniesie 1,6 miliona, a gęstość zaludnienia – 5,8 osób/km². Obozy zmieniają się w tymczasowe miasta ze skomplikowaną strukturą zabudowy. Należy zatem dołożyć wszelkich starań, by zapewnić uchodźcom godziwe warunki życia. Aby sprostać wyzwaniom, trzeba przeznaczyć 538 milionów dolarów w latach 2014–2020, by niestabilne, przeciekające, źle izolowane, zatłoczone schronienia zmienić w spełniające standardy budynki mieszkalne³².

³¹ UNWRA, *Gaza Strip*, <http://www.unrwa.org/where-we-work/gaza-strip>, data odczytu 10 maja 2014.

³² UNWRA, *Gaza in 2020*, Gaza 2013, s. 10–12.

Tabela 1

Charakterystyka obozów dla uchodźców palestyńskich w Strefie Gazy, 2014

	Nuseirat	Beach	Bureij	Deir El-Balah	Jabalia	Khan Younis	Maghazi	Rafah
Uchodźców (w tys.)	66	87	32	21	110	72	24	104
Liczba szkół	9/20*	16 /32*	7/11*	5/10*	20/40	25/38*	7	25/42*
Punkty dystrybucji żywności	1	1	1	1 dzielony z Maghazi	1	1	1	1
Ośrodki zdrowia	2	1	1	1	1	3	1	1
Przerwy w dostawie prądu	+	+	+	+	+	+	+	-
Wysokie bezrobocie	+	+	+	+	+	+	+	+
Granica połowy – 3 mile	+	+	-	+	-	-	-	-
Wysoka gęstość zaludnienia	+	+	+	+	+	+	-	-
Brak wody	+	+	+	+	+	+	-	+
Brak materiałów budowlanych	+	+	+	+	+	+	-	-
Zatłoczenie / brak schronień	-	-	-	-	-	+	+	+
Bieda	-	-	-	-	-	-	+	-

* - oznacza adaptowanie działalności szkół i funkcjonowanie szkół w systemie dwuzmianowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: UNWRA, *Gaza Strip*, <http://www.unrwa.org/where-we-work/gaza-strip>, data odczytu 10 maja 2014.

Przyszłość UNWRA

Czy zatem możliwe jest rozwiązanie problemu uchodźstwa palestyńskiego oraz czy istnieje konieczność odnawiania mandatu UNWRA?

W 1950 roku, na skutek presji międzynarodowej opinii publicznej, Izrael wyraził gotowość przyjęcia stutysięcznej rzeszy palestyńskich uchodźców. Po-

wroty te miały bazować na projekcie łączenia rodzin. Wkrótce, wbrew ustaleniom międzynarodowym, władze izraelskie zdecydowały o zaprzestaniu wprowadzania tej koncepcji w życie. Problem palestyńskiego rozproszenia był jednym z kluczowych zagadnień poruszanych podczas bliskowschodnich rozmów pokojowych. Twarde stanowisko, wyrażane przez przedstawicieli rządu izraelskiego, odmawia przejścia odpowiedzialności za problem palestyńskiego uchodźstwa a tym samym zgody na powrót Palestyńczyków, którzy byli zmuszeni opuścić swoje ziemie³³.

Elity rządzące Izraelem stoją na stanowisku, że palestyńscy uchodźcy powinni zostać w krajach, w których obecnie przebywają, akceptują one jedynie powrót nieznacznej liczby Palestyńczyków. Izrael twierdzi, że jedynym rozwiązaniem problemu palestyńskiego uchodźstwa może być ich rozmieszczenie w krajach arabskich. Jednocześnie rząd izraelski odmawia wypłaty rekompensat za utracone dobra palestyńskie, natomiast kraje arabskie są zobowiązane do wypłaty odszkodowań Izraelczykom, których dobra zostały skonfiskowane³⁴.

Głównym powodem, dla którego państwo Izrael odmawia uchodźcom prawa powrotu, jest podtrzymanie żydowskiego charakteru tego kraju. Istnieje obawa, iż prawo powrotu uchodźców sprawi, że ludność żydowska będzie stanowić mniejszość, a zatem narodowy charakter Izraela zostanie utracony. Izraelscy politycy wyrażają także opinię, że Palestyńczycy winą za rozproszenie i życie w obozach powinni obarczać samych siebie. Stanowisko strony palestyńskiej opiera się na stwierdzeniu, że winą za rozproszenie narodu palestyńskiego leży po stronie władz izraelskich. Zatem to rząd Izraela powinien zmierzyć się z tą kwestią i rozwiązać ją. Władze palestyńskie utrzymują, że wszyscy uchodźcy mają prawo powrotu do swych domów.

Pomimo wielkich osiągnięć działalności UNWRA na przestrzeni ponad 60 lat jej działalności nie ma powodów do zadowolenia, Agencja zajęła się trzema pokoleniami uchodźców i bezpaństwowców, bez nadziei na szybkie ustanie przyczyny ich uchodźstwa. Rezolucje Zgromadzenia Ogólnego ONZ potwierdzają wagę Agencji w zapewnieniu ochrony palestyńskim uchodźcom i sugerują wzmocnienie działań adresowanych do dzieci i kobiet, zgodnie z założeniami Konwencji Praw Dziecka i Konwencji do spraw Eliminacji

³³ G. Yin, op. cit., s. 319–323.

³⁴ E. Marx, *Refugee compensation: why the parties have been unable to agree and why it is important to compensate refugee losses*, [w:] *The Palestinian Refugees: Old Problems – New Solutions...*, s. 102–105.

Dyskryminacji Kobiet. ONZ zwraca uwagę na prawa człowieka jako główny cel Agencji na lata 2010–2015 określony w Agency's Medium Term Strategy for 2010–15 (MTS)³⁵.

³⁵ *Medium Term Strategy*, <http://www.unrwa.org/resources/strategy-policy/medium-term-strategy-2010-2015>, data odczytu 14 maja 2014.